Voor onze dagen was het bewaard, in het *Agnosticisme* een verwant verschijnsel te zien opkomen. Op dit altaar te Athene stond *Agnostoi*, waarin de wortel zit van wat men thans *Agnosticisme* noemt, en daar verstaat men dan onder een soort omsluierde vroomheid, die wel gelooven wil dat er een God zal zijn, maar volhoudt dat wij dien God in geen geval kennen, ja dat Hij voor ons *onkenbaar* moet blijven. Men erkent dan wel dat er iets Oneindigs zijn moet, en dat in dit Oneindige ons hoogste ideaal kan schuilen, maar bij dit onbepaalde blijft het. Zelfs mag men geen poging wagen om er dieper in door te dringen. Het baat toch niet en leidt slechts tot zelfmisleiding. Kennen *kunnen* we den Oneindige niet.

Alzoo te Athene in de dagen van den apostel, en thans onder ons eenzelfde neiging. Niet onvroom, eer overgodsdienstig willen zijn in de waardschatting van het Heilige en Hooge, maar met op het altaar, waarbij men nederknielt, geen naam die leeft, geen woord dat leven wekken kan, niets dan het „Aan den onbekenden God."

Vlak daartegenover nu staat het „volk des Heeren", dat in Hosea's dagen door ramp op ramp om zijn zonde achtervolgd, over zoo harde bezoeking verbaasd staat, en in zijn vertwijfeling, als in klacht tegen zijn God, het uitroept: „Mijn God, wij Israel, kennen U". Dat de toornegloed van den Heilige zich tegen de heidenen keerde, kon men verstaan, want onder de Heidenen kende men Jehova niet en kon Hem daarom niet eeren en dienen. Maar Israel bezat juist de kennisse des Heeren. Van Israel ontving Jehova alzoo de ware vereering. En waartoe moest dan nu Israel met de uitgieting van Gods toorn overstelpt worden? Het is of heel het volk uitroept: „Mijn God, wij, Israel, kennen U, en hebben daarom aanspraak op Uw goedertierenheid. Waarom kastijdt Ge ons dan?"

Noch te Athene had alzoo Paulus, noch te Samaria had Hosea met drieste goddeloosheid te doen, gelijk men ook van de Agnosticisten onder ons niet zeggen kan, dat ze niet vatbaar zijn voor godsdienstige indrukken. Eer ademt in dit alles zeker vroom bedoelen. Een vrome bedoeling, te Athene opgekomen uit angst voor de pest; onder Israel wortelend in nationale zelfverheffing; en onder onze Agnosticisten opkomend uit mystiek-wijsgeerig gepeins. Doch hoe ook uiteenloopend, hierin zijn ze één, dat het èn te Athene èn te Samaria, èn zoo ook bij onze mystieke wijsgeeren hapert aan de waarachtige kennisse Gods, ja, dat ten slotte alle waarachtige kennisse Gods als een ondenkbaar-iets naar het rijk der onmogelijkheden wordt verwezen.

Nu ligt hierin diepe waarheid. Jezus zelf betuigt het toch: „Niemand kent den Zoon dan de Vader, en niemand kent den Vader dan de Zoon". Alleen maar, Jezus voegde er bij: *en wien het de Zoon wil openbaren.* Er valt niets op af te dingen: God is groot en wij begrijpen Hem niet; of zooals Vondel het zong: „Wie is het die zoo hoog gezeten, zoo diep in 't grondeloose licht, van tijd noch eeuwigheid gemeten, noch gronden zonder tegenwicht, *Zichzelf bekend en niemand nader*". Voor zoover de kennisse Gods van ons zou moeten komen, heeft de Agnosticist gelijk, en gaat alle kennisse Gods boven ons begrip, en zou dus ook ons niet anders overblijven, dan het altaar te bouwen voor den *onbekenden* God.

Maar hier ligt dan ook juist de tegenstelling: Buiten Jezus is er niets dan de onbekende God, maar in en met Jezus is ons de kennisse Gods geopenbaard. Wie alzoo de openbaring in Christus verwerpt, moet zonder kennisse Gods blijven ronddolen. Een zondaar kan uit zichzelf God niet kennen. Maar dan ook, heeft Christus u persoonlijk, en aan wie tot Gods volk behoort, is dit gegeven, de kennisse Gods *geopenbaard*, dan *is* er die kennisse Gods ook, dan blijft God ons niet als een Vreemde, maar wordt Hij door de gelooviger als een Vader door zijn kind gekend. En dan is die kennisse Gods geen bijkomstig iets, maar veeleer de hoofdzaak waarop 't aankomt. „Dit toch is *het eeuwige leven*, dat zij u kennen, den eenigen en *waarachtigen* God!"

Doch nu boort in die kennisse Gods weer het zondebederf in, als wie met het volk Gods loopen, zich op die kennisse Gods laten voorstaan, en als ware het op grond van die kennisse Gods, protesteeren tegen het lijden waarmee God hen bezoekt. „Zend u toorn, o, Heere, over de Heidenen, maar spaar uw volk. Mijn God, wij, Israel, kennen u."

Zoo toch splijt de naam-geloovige in de kennisse Gods de kern van de schors, het inwendige pit van de uitwendige meêdeeling. Want zeer zeker, er is ook een uitwendige mededeeling van de kennisse Gods. Die brengt ons van Jezus wege de Heilige Schrift. Die aanvaardt het volk des Heeren in zijn belijdenis. Daar spreekt men over in klanken, en zingt ervan in zijn lied. En ook die uitwendig meêgedeelde kennisse Gods is onmisbaar. Zonder haar smoort alle kennisse Gods in alle begrip opsmeltende mystiek.

Alleen maar, die uitwendige mededeeling is nog geen *openbaring* in den zin waarin Jezus het uitsprak, dat niemand den Vader kent, dan de Zoon, en wien het de Zoon wil *openbaren*. De uitwendige mededeeling is aan het volk in 't gemeen, maar de *openbaring* die ons van Christus aan de ziel toekomt, is *persoonlijk*. Aan ieder kind van God afsonderlijk. Voor een ieder op eigen wijs en door middelen die bij zijn zielsgesteldheid passen. Bij de mededeeling der waarheid aan Gods Kerk, voegt zich alzoo de persoonlijke *openbaring* van de kennisse Gods aan elk van zijn kinderen. En hierin juist ligt het pit, ligt de kern van de kennisse Gods. Eerst wie die openbaring ontving, *kent* God; niet met een kennisse die in het ondoorgrondelijke van Gods wesen indringt, maar met een kennisse Gods, gelijk die voor zijn kind mogelijk is en aan de behoeften van zijn kind voldoet.

Begint men nu onder het volk des Heeren die uitwendige *mededeeling* en die innerlijke *openbaring* der waarheid van elkander te scheiden, dan komt de dorre orthodoxie op. Een nastamelen van klanken, zonder gloed in het hart. Een machtige schijn zonder innerlijk wezen. Dan hebt ge den naam dat ge leeft, en zie, ge zijt dood. Juist zooals het afvallige Israël, toen de gloed van Gods toorn uitging, het dorst uitroepen: Waarom straft Ge ons, o, God. Mijn God, wij, Israël kennen U!

En dit nu is nog gevaarlijker dan het altaar te Athene voor den onbekenden God, nog bedenkelijker dan de wanhoopskreet van de Agnosticisten onzer dagen. Het is de zelfvoldaanheid, die op woorden en klanken teert, maar het hongeren en dorsten naar den levenden God verleerd heeft. Een heiden, die rondtast in de donkerheid, maar toch nog *zoekt*, is dichter bij het Koninkrijk Gods, dan een grif belijder van alle klanken, maar bij wien alle zielsgemeenschap met die belijdenis uitbleef, en de roerselen in het hart meespreken.

Of ge al van buiten kent wat op den wegwijzer staat, daarom kent ge nog den weg niet. Uw God te kennen is ondenkbaar, zoo ge niet eerst leert wat op den wegwijzer staat, en alzoo te weten komt, wat weg ge hebt in te slaan. Maar toch, het eerste a. b. c. zelf van die kennisse leert ge dan eerst verstaan, zoo ge dien weg inslaat, op dien weg voortwandelt, zelf op dien weg uw God ontmoet, het woord van uw God beluistert, uw ziel voor Hem uitstort, in Zijn gemeenschap ingaat, Hem nabij uw hart en uw hart nabij Hem weet, en nu in eigen ziels- en levenservaring de kennisse van uw God indrinkt. En dit niet nu of dan. Niet een enkel maal bij een u sterk aangrijpende gebeurtenis. Ge moet niet maar uw God kennen, maar zooals Hosea het uitdrukt (6 : 3), *„vervolgen* om uw God te kennen". Steeds op *den weg* blijven, en rusteloos op *dien weg* voortwandelen. Alle ding met uw God overleggen, alle ding voor uw God verantwoorden. Niet alleen wat ge in het leven ervaart en u als levenstaak is opgelegd, maar ook het leven dat ge *inwendig* doorleeft. Zooals ge aan geen mensch de geheimen van uw hart ontsluiert, zóo heel uw hart voor uw God bloot leggen, en het niet bang, maar heerlijk vinden, als ge ervaart: „Gij kent mij, gij doorgrondt me, o, Heer'!". Dat God *u* kent, moet het middel worden om u *uw God* te doen kennen. En dan nooit vergeten dat het nog maar een stukske der zaak is; om altoos naar meerdere kennisse Gods te dorsten, tot ge uw God hoort roepen: O, allen gij die dorst, komt en drinkt. En als ge dan merkt, dat ge in de benauwdheden, die uw God over u brengt, met voller teugen nog dan anders, die kennisse van uw God indrinkt, dan klaagt ge niet meer, en weent ge niet meer, maar dankt ge voor het kruis dat u wordt opgelegd. En het eind is dan altoos weer de psalmtoon:

'k Sloeg, eer ik werd verdrukt, den dwaalweg in;
maar nu geleerd, houd ik Uw wet en wegen.

En het is op *die wegen* onzes Gods, dat Zijn kennisse als een milde regen ook op u zal nederdruppelen.

PRO REGE

DOOR

Dr. A. KUYPER.

Van verschillende zijden verzoekt men ons, den termijn van inteekening op de premie-exemplaren in boekformaat van deze artikelenreeks, te verlengen. Wij besloten daarom de gelegenheid tot inteekening te blijven openstellen tot 15 Juli 1910. Ook vroeg men een inteekenbiljet, aan welk verzoek wij eveneens thans voldoen.

De voorwaarden van inteekening werden in vorige nummers van dit blad uitvoerig medegedeeld. Wij herinneren slechts, dat elk abonnent voor zichzelf en desverlangd ook voor twee van zijn eventueele medelezers, voor elk 1 ex. van het premiewerk kan bestellen tegen den halven prijs, dus tegen ƒ 7.50 per ex. De betaling geschiedt door den abonnent in zes termijnen van ƒ 1.25 per ex. Desgewenscht is de Administratie van „De Heraut" bereid te beschikken over het verschuldigd bedrag, verhoogd met 6 cents voor dispositie-kosten.

Telkens na 2 kwartalen wordt den inteekenaren één deel van het premiewerk franco toegezonden. Alleen de abonnenten in Ned.-Indië of in het buitenland zullen per deel ƒ 0.50 voor verzendingskosten moeten vergoeden.

Van de abonnenten die voor zich of ook voor hunne mede-lezers van deze aanbieding wenschen gebruik te maken, wachten wij dus gaarne onverwijld, per keerende post, toezending van het aan dit no. gehechte inteekenbiljet, ingevuld en onderteekend.

De Administratie van
„De Heraut".
Amsterdam, Juni 1910.

Amsterdam, 24 *Juni* 1910.

Reeds uit *practisch* oogpunt verdient het voorstel van Dr. van Lonkhuijzen dus geen aanbeveling. Noch Staatssubsidie noch een Algemeen fonds zal afdoende verbetering brengen. Het voorbeeld der Hervormde Kerk toont dit. En te verwonderen behoeft dit niet. Hulp van buiten doet altijd den prikkel der offervaardigheid in eigen kring verslappen, en wat men aan de eene zijde wint, verliest men aan de andere. Zelfs achten we, dat het voortdurend wijzen op Staatssubsidie als een ons toekomend recht of als het eenige redmiddel, aan de zaak der predikantstractementen meer kwaad dan goed zal doen. Of de Staatssubsidie er ooit komen zal, is nog zeer twijfelachtig; of ze, wanneer ze komt, meer zal wezen dan een „bedelbrok", staat evenzoo te bezien; maar intusschen zullen onze Kerken zich paaien met de gedachte: de Overheid moet in den nood voorzien, en bijgevolg zijn *wij* van den last af, om de tractementen te verhoogen. De actie om de Kerken te prikkelen haar uiterste best te doen, ten einde de Dienaren des Woords beter te bezoldigen, wordt daardoor verlamd. Een brochure als Dr. van Lonkhuijzen schreef, zal in dat opzicht juist het omgekeerde uitwerken van wat hij bedoelt.

Maar ook afgezien van deze practische bezwaren hebben we tegen het voorstel van Dr. van Lonkhuijzen principieele bedenkingen, die niet minder zwaar wegen. Zelfs al had Dr. van Lonkhuijzen gelijk en al was langs dezen weg verbetering te bereiken, dan nog zouden we het bewandelen van dezen weg moeten afraden, om de zeer ernstige gevaren die aan dien weg verbonden zijn. En in de Kerk van Christus mag toch zeker het practisch belang niet den doorslag geven, wanneer er geestelijke goederen op het spel staan.

Ons hoofdbezwaar tegen het voorstel van Dr. van Lonkhuijzen is, dat *Gods Woord* een anderen weg aanwijst en het voor de Kerk nooit goed is, dien weg, door God haar voorgeschreven, te verlaten. Dr. van Lonkhuijzen zegt, dat Gods Woord het oprichten van zulk een fonds of de aanvaarding van de Staatssubsidie niet *verbiedt*. Zulk een stellig verbod is in de Schrift niet te vinden, maar men vindt in de Schrift evenmin een stellig verbod om bisschoppen in de Kerk aan te stellen of heiligen beelden als boeken der leeken in de Kerk in te voeren. Toch hebben onze vaderen terecht opgemerkt, dat we niet wijzer moeten zijn dan God in Zijn Woord ons geopenbaard heeft, en de Kerk er dan het best aan toe is, wanneer ze zich stipt houdt aan hetgeen God de Heere bevolen heeft. En ditzelfde geldt ook hier. Voor de bezoldiging van de Dienaren des Woords heeft God de Heere zelf regelen en voorschriften geschonken, waaraan we gehouden zijn. Dit voorschrift nu was èn onder het Oude èn onder het Nieuwe Testament, dat de gemeente zorgen moest voor het onderhoud harer Dienaren. Zelfs onder het Oude Testament, toen de band tusschen Kerk en Staat zoo veel nauwer was dan onder het Nieuwe, is nooit aan de Overheid de taak opgedragen om voor de priesters te zorgen. God de Heere zorgde daarvoor zelf door de instelling der *tienden*. De priesters waren *Zijn* dienaren en niet ambtenaren van den Staat. Daarom zou Hij in hun levensonderhoud voorzien, en niet de Overheid. En in de brieven der Apostelen vindt men geen anderen regel; altoos weer wijzen de Apostelen de gemeente er op, dat het *haar* plicht en roeping is, voor het levensonderhoud der dienaren van het Evangelie te zorgen. Van Overheidshulp is nergens sprake, ook niet in het Nieuwe Testament. De uitvlucht, dat de Overheid destijds heidensch was en daarom van haar geen hulp kon verwacht worden, zegt niets. Want vooreerst waren er destijds wel degelijk stadhouders, die zich openlijk bij de Christelijke Kerk hadden aangesloten zooals Sergius Paulus, de stadhouder van Cyprus; en ten tweede tast men het Goddelijk karakter der Apostolische inspiratie aan, wanneer men meent, dat de Apostelen alleen schreven met het oog op hun tijd en geen voorschriften hebben gegeven voor de Kerk aller eeuwen. Ook het argument, dat de Kerken thans te arm zouden zijn, baat niets. Want de toestand der Kerk in Paulus' dagen was zeker finantieel niet gunstiger. De gemeente bestond, zelfs in de rijke koopstad Corinthe, uit niet vele rijken en aanzienlijken. Ook toen leed menig Dienaar des Woords wel gebrek; het feit, dat zelfs een man als de Apostel Paulus door handenarbeid in zijn onderhoud moest voorzien, zegt genoeg. En toch heeft de Apostel Paulus geen ander middel aangewend, om in dien toestand verbetering aan te brengen, dan vermaning en bestrafting. Bleek een gemeente metterdaad onmachtig om zelf voor haar dienaren te zorgen, gelijk dit te Jerusalem het geval was, dan moesten de andere gemeenten voor haar collecteeren. Maar noch van dwangmiddelen als het heffen van kerkelijke belastingen, noch van het inroepen van Staatshulp, noch van het oprichten van Algemeene fondsen is in Gods Woord sprake.

Dr. van Lonkhuijzen verklaart wel op blz. 45, dat de Overheid verplicht is bij gebleken nood de Kerk te steunen en noemt dit zelfs een *beginsel*, maar hij blijft in gebreke uit Gods Woord hiervoor ook maar één zwijs aan te voeren. Allerlei staatsrechtelijke theoriën, waarbij de Kerk met de School, de Kunst, de Wetenschap op één lijn gesteld wordt, worden hiervoor aangevoerd, maar de Schrift niet. Hiertegen nu kan niet ernstig genoeg geprotesteerd. De Kerk van Christus neemt in den Staat een gansch eigenaardige positie in. Ze komt niet als de School, de Kunst, de Wetenschap uit het *natuurlijke* leven op, maar uit de herscheppende genade Gods; ze staat als zoodanig niet onder de bevelen der aardsche Overheid, maar ze is het eigendom van Christus, waarover hij alleen als Koning te gebieden heeft. Ook in haar verhouding tot de aardsche Overheid heeft de Kerk zich dus te houden aan wat Christus haar voorgeschreven heeft. Niet de een of andere *staatsrechtelijke theorie*, maar *Gods Woord* moet hier tot richtsnoer we en.

Afwijking van den door God bepaalden weg heeft de Kerk dan ook nooit zegen gebracht. Overal, waar de Overheid de Kerk finan ieel verzorgde, heeft dit steeds er toe geleid, dat de Kerk voor een goed deel van haar vrijheid en onafhankelijkheid beroofd werd. Dr. van Lonkhuijzen heeft zich beroepen op het feit, dat onze Kerken „in haar bloeitijd" leefden van de Staatskas. Indien hij meer studie had gemaakt van dien bloeitijd, zou hij weten, hoe ongelukkig dit voorbeeld was. Want die „bloeitijd" is niet anders geweest dan een voortdurende lijdensperiode, waarin de Kerk altoos te worstelen had met de tyrannie der regenten, die over de Kerk den baas speelden, omdat ze de koorden der beurs in handen hadden. Zelfs geen Generale Synode kon meer gehouden worden na 1619, omdat de Staten er geen geld voor wilden geven. Wat smaad, wat vernedering de Kerken juist door die finantieele afhankelijkheid ondergaan hebben, is in geen woorden uit te drukken.

Nu kan men zeker wel zeggen, dat dit alles het gevolg was van de bemoeizucht der toenmalige regenten en voortvloeide uit het destijds bestaande verband tusschen Staat en Kerk, maar dat dit gevaar thans is afgewend, nu de Overheid alle Kerken subsidieert en zich met de inwendige aangelegenheden der Kerken niet meer bemoeit, maar deze vrijheid is niet meer dan *schijn*. Of is men dan vergeten, hoe de Overheid in 1886, toen het conflict om de Belijdenis uitbrak in de Hervormde Kerk, een zeer machtig wapen in handen heeft gespeeld aan de Synodale organisatie door de Staatstractementen uit te betalen aan die predikanten, die de zijde der Synode kozen? Gelooft men dan werkelijk, dat als de Overheid geen Staatstractementen had uitgekeerd, de loop der historie niet een geheel andere zou zijn geweest? Is het deze Staatssubsidie niet, die nog voor een zeer belangrijk deel de Hervormde Kerk in stand houdt, en zou niet daardoor het te verklaren zijn, dat de voorstanders der volkskerk zoo krampachtig aan deze Staatssubsidie vasthouden? Is het dan niet waar, dat de „zilveren koorde" de vrijmaking der Kerk nog steeds belemmert en oorzaak is van al de gedeeldheid van ons Gereformeerd volk? En waar onze Antirevolutionaire partij daarom reeds een halve eeuw lang finantieele scheiding van Staat en Kerk op haar program stelde, juist om tot vrijmaking der Kerk te komen, zou thans plotseling deze Staatssubsidie geen *gevaar*, maar een *weldaad* voor onze Kerken zijn?

Hetzelfde geldt natuurlijk evenzeer van het andere door Dr. Van Lonkhuijzen voorgestelde middel: het oprichten van een *Algemeen Fonds*. Reeds op zichzelf is een algemeen fonds, met generale deputaten die over dit fonds te beschikken hebben, altijd een gevaar. Want zoo licht kunnen deze generale deputaten zich een soort voogdijschap gaan aanmatigen over de arme en dies zwakke Kerken, die van hun hulp afhankelijk zijn. Maar dit gevaar zou nog veel erger worden, wanneer er ooit in onze Kerken conflict kwam, waardoor verbreking van het Kerkverband noodig werd. Juist het voorbeeld van de Vrije Kerk van Schotland, waarop Dr. Van Lonkhuijzen wees, heeft dit gevaar wel in het helderste licht gesteld. Immers, toen in deze Kerk enige jaren geleden een felle strijd ontstond over de Belijdenis, kregen de trustees of beheerders van dit fonds plotseling te beslissen, *aan welke predikanten en kerken zij de toelagen zouden uitkeeren*. Wie de subsidie niet verliezen wilde, had aan de beslissing der deputaten zich te onderwerpen. En wel heeft toen een deel der Kerken de zaak voor de wereldlijke rechtbank gebracht, en heeft deze in hoogste instantie de klagende Kerken in het gelijk gesteld, maar nog daargelaten dat zulk een beslissing van onze rechters niet te verwachten zou zijn, is het toch zeker voor een Kerk niet wenschelijk, dat de Overheid beslissen zal in een zaak, die feitelijk de *belijdenis* raakt.

Daarin ligt voor ons het hoofdbezwaar èn tegen de Staatssubsidie èn tegen een Algemeen Fonds. We mogen de vrijheid, die we tot zoo duren prijs gekocht hebben, niet verkoopen. Over die vrijheid waken we met heilige jaloerschheid, omdat ze ons een der kostelijkste kleinoodiën is, die God ons gaf. En al gelooven we natuurlijk gaarne, dat Dr. Van Lonkhuijzen en degenen, die met hem voor staatssubsidie ijveren, allerminst bedoelen die vrijheid aan te tasten, toch ontslaat dit ons niet van de verplichting, om te waarschuwen waar er metterdaad gevaar bestaat. Een gevaar, dat wellicht niet terstond in het licht zou treden, zoolang er geen conflict in den boezem onzer Kerken ontstond, maar dat zeer ernstig ons bedreigen zou, wanneer we opnieuw voor een worsteling om de Belijdenis kwamen te staan.

Ten slotte zij nog een enkel woord hieraan toegevoegd over het voorbeeld der Christelijke School, waarop Dr. van Lonkhuijzen zich beroept om de Staatssubsidie te verdedigen, en over het argument ontleend aan de billijkheid, dat zij die mee betalen voor de predikantstractementen der andere Kerken, ook zelf subsidie zullen ontvangen.

Wat de *Christelijke School* betreft is het zeker waar, dat we voor Staatssubsidie hebben geijverd en deze staatssubsidie niet weinig ten goede is gekomen aan den bloei en uitbreiding van ons Christelijk onderwijs. Alleen vergeet Dr. van Lonkhuijzen, dat *School* en *Kerk* hier niet gelijk staan. De school is een maatschappelijk instituut, dat voor de volksopvoeding van zeer hoog belang is, waarom de Overheid volkomen gerechtigd is niet alleen om de school te subsidieeren, maar ook om aan deze subsidie allerlei voorwaarden te verbinden, die zeer diep in de organisatie der school ingrijpen. Men mag voor de vrijheid der school ijveren zooveel men wil, maar niemand zal principieel aan de Overheid het recht ontzeggen, om in het belang van de volksopvoeding zekere regelen ook voor het bijzonder onderwijs vast te stellen. Maar bij de Kerk staat dit geheel anders; elke inmenging der Overheid in de aangelegenheden der Kerk is *ongeoorloofd*, omdat in de Kerk alleen Christus te gebieden heeft en Zijn Woord alleen wet mag zijn. Nu erkent Dr. van Lonkhuijzen zelf, dat de Overheid ook bij het subsidieeren der Kerk zekere voorwaarden zal moeten stellen. Niet elk genootschap en niet elke vereeniging, die zich als „Kerk" aanbiedt, kan de Overheid subsidieeren; ze zal de belijdenis dier Kerk moeten opvragen en daaruit moeten oordeelen, of die Kerk wel „Christelijk" is (blz. 45). Dr. van Lonkhuijzen acht, dat de Overheid hiertoe volkomen competent is. Alsof een ministerie Treub-Troelstra competent zou wezen om uitspraak te doen over de „Christelijkheid" van de belijdenis eener Kerk! Maar competent of niet competent, ligt in het feit, dat de *Overheid keuren* en *beslissen* zal, niet reeds een zeer bedenkelijke aantasting van de zelfstandigheid der Kerk, vooral wanneer van die Overheidserkenning de subsidie afhankelijk zal wezen?

En wat het billijkheidsargument aangaat, zoo geven we voetsstoots toe, dat de Overheid ons grootelijks onrecht aandoet, door te eischen, dat we mee zullen betalen aan de tractementen der andere Kerken, terwijl we zelf geen cent subsidie ontvangen. Het is metterdaad, om nu eens een woord van Dr. Van Lonkhuijzen over te nemen, een „ten hemel schreiend" onrecht, dat de Hervormde gemeente van Rotterdam, die reeds zooveel subsidie geniet, nog voor een nieuwe predikantsplaats om hulp bij de Overheid komt vragen, en dit geld straks mee zal moeten betaald worden door hen, die geheel uit eigen middelen voor hun eigen kerkedienst te zorgen hebben. En dit onrecht wordt nog te dieper gevoeld, wanneer daarbij als argument gebruikt wordt, dat de Hervormde Kerk eigenlijk alleen recht op deze subsidie heeft, omdat zij als Volkskerk alleen de belangen van het volk behartigt. Maar al geven we dit alles toe, volgt daaruit, dat we nu ook zelf om subsidie moeten gaan vragen? Deze conclusie zou juist wezen, wanneer tegen Staatssubsidie geen bezwaar bestond. Maar nu onzerzijds steeds tegen de Staatssubsidie geijverd is als een gevaar voor de vrijheid der Kerk, zouden we dan niet ons protest krachteloos maken door zelf om staatshulp te gaan bedelen? Zeker, het onrecht *moet* weggenomen. Maar het moet weggenomen, niet doordat we zelf uit de Staatskas gaan leven, maar doordien we niet rusten, voordat de Overheid allen finantieelen band met de Kerken heeft doorgesneden. De Commissie voor de Grondwetsherziening moge het daarheen leiden. Dan zal haar arbeid aan heel de Kerk ten goede komen.

Politiek of Kerkelijk?

I

Het voorstel, dat dezer dagen bij verschillende Synodes aanhangig is gemaakt, dat onze Kerken officieel bij de Overheid zullen aandringen op wederinvoering van de doodstraf, eischt, dat eerst een principieel onderzoek worde gedaan naar de vraag, of en in hoeverre de Kerk van Christus geroepen is zich te mengen in de politieke zaken des lands en critiek uit te oefenen op de wetgeving der Overheid.

We stellen die vraag met opzet zoo algemeen, omdat daardoor eerst een zuivere en grondige bespreking dezer quaestie mogelijk is. Het geval van de doodstraf toch staat volstrekt niet op zich zelf. Er zijn in onze politieke wetgeving tal van punten, die rechtstreeks de Christelijke beginselen raken en die onder den invloed der liberale regeering zeker niet geregeld zijn, zooals ze naar de overtuiging der Christelijke conscientie behooren geregeld te wezen. Wat men ten opzichte van de doodstraf aanvoert: Gods Woord eischt de doodstraf; de Overheid heeft haar afgeschaft; daarom moet de Kerk tegen die afschaffing protesteeren, — geldt natuurlijk evenzeer van al die regelingen in onze politieke wetgeving, die ook met de beginselen van Gods Woord in strijd zijn. Waarom de Kerk alleen voor de *doodstraf* een uitzondering zou maken en op dat punt alleen de Overheid den eisch van Gods Woord zou voorhouden, maar de andere punten zou laten rusten, kan dan ook niemand zeggen. Eenig rechtstreeksch belang bij de invoering der doodstraf heeft de Kerk niet. Wanneer ze bij de Overheid optreedt om voor de wederinvoering der doodstraf te pleiten, dan doet ze dit alleen en uitsluitend, omdat naar haar overtuiging Gods Woord de doodstraf van den moordenaar eischt. Maar dan ligt hierin ook een beginsel opgesloten, dit beginsel nl., dat de Kerk geroepen is op *heel de politieke* wetgeving critiek te oefenen, voor zoo verre deze niet met Gods Woord overeenkomt. Dit beginsel moet dan ook consequent worden doorgetrokken en de Synode zal heel onze politieke wetgeving, artikel na artikel, moeten onderzoeken, om bij elk artikel de vraag te stellen, of hetgeen daarin bepaald werd, met Gods Woord overeenkomt, en zoo dit niet het geval is, de Overheid deswege moeten vermanen. Onze Catechismus geeft toch terecht als kenmerk van het rechte Christelijk leven op, dat een kind Gods begeert niet naar één gebod, maar naar *alle* geboden Gods te leven. Een Kerk, die daarom met zekere klem en nadruk bij de Overheid kwam aandringen op de handhaving van één gebod (de doodstraf) maar alle andere geboden Gods liet rusten, zou daarmede zeer ernstig in haar plicht te kort schieten en op zeer bedenkelijke wijze het gezag dier andere geboden in de conscientie der Overheid en van het volk verzwakken.

Zelfs zou de Kerk dan nog veel verder moeten gaan en niet alleen critiek moeten uitoefenen op hetgeen in de bestaande wetgeving verkeerd is, maar evenzeer op grond van Gods Woord de Overheid moeten voorlichten, hoe zij allerlei gewichtige vraagstukken in het politieke leven op te lossen heeft. We belijden toch, dat Gods Woord de grondbeginselen bevat voor alle terreinen des levens, voor het gezag der Overheid, voor de verhoudingen in het gezin, voor de sociale quaestie, voor de uitoefening der gerechtigheid enz. Heel onze Christelijke politiek is juist daarop gebaseerd, dat we niet de menschelijke rede alleen, maar Gods Woord in de eerste plaats als richtsnoer ook op staatkundig gebied aannemen. Is de Kerk van Christus nu geroepen, aangezien haar de Woorden Gods zijn toebetrouwd, om aan de Overheid te verkondigen, wat uit het Woord Gods voor de politieke en sociale verhoudingen voortvloeit, dan mag ze dit niet doen op één punt alleen, maar moet ze dit doen op al die punten in onze politieke en sociale wetgeving, die rechtstreeks of zijdelings met de Christelijke beginselen saamhangen. En de Kerk moet dit dan niet alleen doen in den vorm van critiek op wat reeds bestaat, maar evenzeer